

הבעה יהודית באמנות ובעיצוב

רננה רז

כדי לענות על השאלה מהי הבעה היהודית באמנות ובעיצוב, דומה כי קודמות לשאלה זו שתי שאלות גדולות הרבה יותר:

מהי יהדות? ומהי אמנות?

לאורך ההיסטוריה ניתנו תשובות רבות לשאלות אלו, התעוררו ויכוחים רבים, נתגלעו מחלוקות, ואולי זה מה שהופך את שני התחומים הללו (יהדות ואמנות) לכל-כך חיים ופעילים, מתחדשים וערניים. העובדה שכל מי שבא במגע איתם, נזקק למידה לא מבוטלת של סקרנות, פענוח, ידע ופרשנות אישית.

כשם שאנו קוראים את הטקסט המקראי ויכולים לפרש אותו באמצעות כניסה לפרד"ס (פשט; רמז; דרש; סוד) מהפשט אל הסוד. ככל שאנו מתרחקים מהפשט, כך ייגלה לפנינו עולם מלא עומק, חוכמה והקשרים רבים, הוא הדין לגבי הקשר בין יהדות לאמנות.

נראה כי הפשט של הביטוי היהודי באמנות ובעיצוב יהיה בייצוג של סמלים יהודיים ומילים מן המקורות. נדמה לי כי חיבור שכזה בלבד עושה עוול עם שני העולמות ומצמצם אותם, כיון שנקודת החיבור היא צורנית ברובה ולא מהותית. בבואי לכתוב על הקשר הזה, אני מחפשת קשר עמוק יותר שאולי לא נגלה לעין בצפייה ראשונה, אבל קיים שם ומחכה להתגלות, כמו סוד מתוק.

כדי לעמוד על הקשר הזה, חשוב לי לחשוף את מהותה העמוקה ביותר של היהדות, כפי שאני תופסת אותה.

היהדות כתורת חיים דורשת מאיתנו לעסוק בתיקון עולם, תוך העצמת ערכים כמו חסד, אהבה, צדק ומוסר. היא מבקשת מאיתנו לזכור שאנחנו נזר הבריאה ובתור שכאלה בכל אחד מאתנו מצוי ניצוץ אלוהי. אותו חלק אלוהי הוא שגורם לנו לחוש את האחר ("ואהבת לרעך כמוך") ולרצות בטוב.

אותה הכרזה שדורות רבים נשאוה על שפתיהם, ולא בכדי, "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", מגלמת בתוכה את לב-ליבה של התפיסה היהודית בעיניי.

אותו "ה' אחד" בא לומר שלא משנה כמה הבדלים יש בעולם החומר, אם זה בין צמחים, חיות וכלה בבני אדם, האלוהים הוא אחד לכולם.

האלוהים מייצג אחדות. אחדות הניגודים, לא אחדות. האלוהים מייצג **שלמות** שמורכבת מהרבה חלקים לא זהים. ולא **מושלמות** – שמורכבת מחלקים זהים.

אנחנו, כעם היהודי, מחויבים לקדם את הרעיון הזה של אחדות, ולעשות למענו רבות כדי ששאר העמים ילכו בדרכינו. זו משמעותו האמיתית של "עם נבחר".

לאור ההנחה הזו אפשר בקלות למצוא נקודות השקה לעולם האמנות.

רננה רז, ילידת 1978, כוריאוגרפית ורקדנית. בין עבודותיה: "בשמחה תמיד", "קראו לנו ללכת", "רפאים" ו"קזוארות". עבודותיה הוצגו בארץ ובחו"ל. זוכת פרס שר החינוך והתרבות ליוצרים צעירים לשנים 2002, 2003, 2006. זוכת פרס רוזנבלום לשנת 2006.

האמנות הינה שפה שבכוחה להתעלות על מחיצות פירוד, כגון: שפה, תרבות, לאום וגיל.
היא מזכירה לאנשים שבעקרון כולנו זהים, למרות שצורות הביטוי האמנותיות שונות ומגוונות.
לכן, כשאני מחפשת הבעה יהודית באמנות ובעיצוב, אני מחפשת אחרי יצירות אמנות שבבסיסן מצוי הרעיון הזה של "האחד".
היופי בעיניי הוא העובדה שרבות מהיצירות שאני חושבת עליהן בהקשר זה, הן יצירות שנחשבות "חילוניות" ואולי אף "אתאיסטיות".
למשל, השיר imagine של ג'ון לנון הוא שיר החבוי בו גרעין יהודי אמיתי. שיר המאדיר את ה"אחד" ואת אחדות הניגודים.

Imagine there's no heaven
It's easy if you try
No hell below us
Above us only sky
Imagine all the people
Living for today...

Imagine there's no countries
It isn't hard to do
Nothing to kill or die for
And no religion too
Imagine all the people
Living life in peace...

You may say I'm a dreamer
But I'm not the only one
I hope someday you'll join us
And the world will be as one

Imagine no possessions
I wonder if you can
No need for greed or hunger
A brotherhood of man
Imagine all the people
Sharing all the world...

You may say I'm a dreamer
But I'm not the only one
I hope someday you'll join us
And the world will live as one

משפט הסיום בשירו של לנזן הוא חזון אחרית הימים בהתגלמותו.
"לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה, ב', ד').
נדמה לי שאם מחפשים מבע יהודי שכזה ביצירות אמנות, שני התחומים נפתחים
ומתרחבים, אינם תלויים בצורה בלבד, חוצים גבולות ויבשות וגורמים לנו לחוש בבירור
בנוכחותו של "האחד".